

РЕЦЕНЗИЯ

от
доц. д-р арх. Панайот Савов,
катедра „Обществени сгради“, Архитектурен факултет, УАСГ

по представените от гл. ас. д-р арх. Йордан Ликов материали – основно хабилитационен труд, монография – за процедурата по обявения в Държавен вестник брой 65/06.08.2021 г. конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 5.7 „Архитектура, строителство и геодезия“ в катедра „Жилищни сгради“ на Архитектурния факултет при УАСГ

кандидат за заемане на академичната длъжност „доцент“:
гл. ас. д-р арх. Йордан Ликов, редовен преподавател в катедра „Жилищни сгради“ на АФ при УАСГ – единствен кандидат в конкурса

основания за изготвяне на рецензията:

- Заповед № 467/05.11.2021 г. на Ректора на УАСГ за назначаване състав на Научно жури;
- решение от първото заседание на Научното жури, проведено 15.11.2021 г.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРЕДСТАВЕНИТЕ МАТЕРИАЛИ

Материалите включват:

- справка за оригиналните научни приноси съгласно изискванията на чл. 26, ал 1 от ЗРАСРБ;
- справка (таблица) съгласно изискването на чл. 2б, ал. 1 от ЗРАСРБ за отговаряне на съответните минимални национални изисквания;
- творческо портфолио с реализирани архитектурни обекти;
- публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ съгласно група показатели „Г“, т. 6 от табл. 2 за област 5. „Технически науки“ от ППЗРАСРБ – книга „Морфология на модерната къща“, 2021, изд. Студио 17,5—М;
- публикуван хабилитационен труд съгласно група показатели „В“, т. 3 от табл. 2 за област 5. „Технически науки“ от ППЗРАСРБ – монография „Орнамент. Фасада. Архитектурна повърхност“, 2021, изд. Студио 17,5—М

Материалите са характерни с:

- изпълнимост на изискванията – в смисъла на отговаряне на изискванията по нормативната база за участие в обявения конкурс;
- високо ниво на научна компетентност, актуалност и теоретична подготвеност – основно по отношение на монографичния труд, който представлява значително като обем изследване с историко-теоретична архитектурна основа, но с научни приноси за културното състояние на съвременната архитектура, анализирано по отношение на актуалния ѝ образ на поливалентна символна обвивка, архитектурна повърхност.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ХАБИЛИТАЦИОННИЯ ТРУД*

Орнаментът като класическо архитектурно явление в неговия конвенционален смисъл е добре познат на специализираната публика у нас, тъй като в продължение на няколко десетилетия – макар и често частично и донякъде едва като съпътстващ елемент – е бил обект на теоретични разработки и стриктни описания от страна на редица видни архитектурни изследователи и, условно погледнато, архитектурни историци, биографи. За диапазона на българската наука в разглеждания тематичен контекст монографичният труд на колежата Ликов поема именно от мястото, където следите на известните нам изследвания започват да оредяват. В това се съдържа може би най-сериозният принос на монографията – да предаде в синтезиран вид историята на архитектурата от 19 век до днес в качеството ѝ на погледната през призмата на развитието на орнамента. Дължни сме да уточним обаче, че това не е просто история на орнамента, каквато на пръв поглед изглежда, а е исторически разгъната обяснена и интерпретирана причинно-следствена последователност на теоретичните представки за орнамента – за последните двеста години.

Структурата на труда е триделна, той е хронологически разделен съответно на три основни части, включващи не чак толкова далечното минало на 19 век със своя комплициран стил крах, 20 век с преломния за архитектурата Модернизъм и последвалата постмодерна реакция срещу него, експлозивното дигитално и изобщо технологично начало на 21 век, на което днес се явяваме изпълнени с очаквания съвременници.

Първите две части са с подчертано исторически характер, те изброяват и обобщават почти енциклопедично тезите на основното множество от по-известни теории за орнаментацията като културно и в частност архитектурно явление. Тези два дяла, на практика съставляващи първата половина на труда като обемно съдържание, са предимно богати текстово; те са от критична важност, тъй като реабилитират от страниците на дебелия томове не само имената на утвърдени автори и критици от ранга на Мис и Корбю, Дженкс и Вентури и т.н., но възраждат мислите на други не по-малко значими изследователи, по стечение на обстоятелствата останали в периферията на архитектурната теория и отвъд нея – особено за българските географски ширини. В този смисъл работата на Ликов е чудесен повод за запознаване с Ръскин, Морис и Земпер, ако човек е пропуснал да се докосне до тях в началото на своето лично архитектурно пътешествие. Те именно формират неминуемия крайъгълен камък, върху който съвременни признати теоретици на дигиталната архитектура от световната величина на Ларс Спю-

ебруук неизменно стъпват, когато се обръщат към орнамента като изначален за трудовете им. В този ред на мисли текстът на монографията изглежда отчасти снизходителен – с риск да се окаже дори подценяващ за конкретни групи читатели авторът пунктуално въвежда всички главни действащи архитектурни лица на своя сюжет като кратко обяснени фактологически бележи под линия. Така текстът би бил от съществена полза и за студентите по архитектура, а по-напредналите като и докторанти и други учени могат да ползват директно изворите на изчерпателната библиография, която сама по себе си представлява конкретна ценност.

Втората половина от работата на Ликов или третата част, разглеждаща настоящата архитектурна действителност, опитва до голяма степен успешно и напълно обективно да докаже артикулацията на фасадната архитектурна повърхност днес именно като орнаментална по своя характер в приетия интегриращ и относително нов системен смисъл на понятието – около век след отказа от услугите на орнамента от страна на Модернизма като престъпен и примитивен и около четири десетилетия след в известен смисъл неуспешния експеримент и опит на Постмодернизма да върне в обращение историческия орнамент в архитектурното творчество по метода на механичното добавяне и наслагване. Тук авторските наблюдения на Ликов зачестяват за сметка на цитираните теоретични постановки на съвременни архитектурни светила и сюжетът започва да демонстрира все по-синкретична същност с обобщения и научни изводи за актуалното състояние на архитектурата изобщо, като цяло. Книжното тяло в тази своя част увеличава снимковия си материал като обем на фотоалбум в ясна връзка с курса, по който и архитектурата понастоящем наистина неизменно е поела – предимно картинна и нелинейна историческа нишка на развитие, при която – ако можем да заемем известните думи на Колхаас по адрес на Хадид – вече всеки архитект е планета в своя собствена орбита. Ликов обяснява присъствието на условно съвременните орнаменти по отношение на тяхното предназначение като отговор на все по-нарастващата необходимост от покриването на ясно изброените и класифицирани от автора групи на съвременни обективни ценности, които в общия случай са подчинени на инвестиционни интереси, диктувани от условия за целесъобразност и оптималност в компанията на съпътстващ пакет от комфорт, екология, безопасност и т.н. Художественият характер е сведен едва до разбирания за естетически категории, за които обаче съществува особен риск от това да бъдат анализирани като нови по съществуването си явления, но посредством ненадеждни несъответстващи отчасти анахронични методи. Именно по тази причина сградите на ОМА днес са подчертано уродливи и конгломеративни, условни „органи без тела“, но въпреки това интригуващи и авангардни, експериментални и смели в парадигмално отношение, при тях теорията наистина предхожда практиката, което е изключение от общия обратен случай, закономерно регистриран от Ликов.

Въпреки че днешната представа за орнамента наистина е системното проявление на изключително действената и натоварена с обективни предназначения сетивна, феноменологична, генеративна и параметрична фасада с общ вид на пелерина или, обратно, на перфорация, която по съществуването си рядко работи метафорично в повечето конкретни дадени за пример случаи, тя, фасадата като общо понятие се явява донякъде обща метафора, моментна снимка на постмодерния във философско отношение етап от културното ни развитие. Реално погледнато, кутиите, оставени ни в наследство от Модернизма, остават същите като подход и мислене и променят единствено външните си епидермални валенции интерактивно или реактивно, още отзивчиво в опит да бъдат поне привидно адекватни на промените на средата. След финансовата криза от 2008 г.

неусетно от неизменчив и строг проводник на идеи и съответен специфичен инициатор-законодател на култура архитектурата се превърна в последовател – от главен майстор с поетичен и дискретен (наред с чисто практическия) арсенал архитектът отстъпи почетното си първо място на инвеститора, на технологията, на строителството, на енерго-ефективността, на медийно утвърдените мантри. Прословутият принцип за свободната фасада на Модернизма заложи постмодерната бомба на отделянето по слоеве и отново позволи на орнаментът да се възроди (макар и значително усложнен, натоварен повече с предназначение, отколкото със значение) като добавен, но и маскиран умело като обективно иманентен покриващ елемент-среда днес. По силата на атрактивните и активни фасади, които определят не какво е сградата, а какво визуално прави тя, всяка фасадна повърхност би могла да бъде обективно предпоставена без отношение към същността на сградата си „отдолу“, която вече не изявява или изразява, а която просто бива прикривана със свое собствено автономно, но слабо като послание звучене на посредник, на медия. Удачен пример в това отношение е почти цялата рецептурна практика на BIG, като сред нея се откроява случаят сградата Копенхил от 2017 г., където орнаменталното е доведено като пета фасада до ценна обективна функция на писта за зимни спортове, която няма пряко отношение към инсинератора отдолу; така на практика писта е в състояние да се появи върху всяка по-голяма кутия със скосено падащо покривало. Преди три десетилетия подобна механична съвкупност не би била класифицирана като архитектурен пример, но в смисъла на разглежданите в монографията на Ликов съвременни проявления и техни културни и икономически предпоставки, уви, Копенхил се явява феномен, пионер и еталон за качествена архитектура днес.

Третата част на монографията оставя впечатлението и за две групи на условни липси от второстепенен характер, които читателите на труда биха могли да допълнят при възникнал достатъчен личен интерес. Първата е, че макар и неприсъстващ глобално в съвременната архитектура, виртуалният (в смисъла на нематериален, не в смисъла на дигитален) реципрочен вариант на опосредстваното общуване, проведено между предназначителен архитектурен обект и ползватели/участници чрез активната среда-медия на орнаментата, може да бъде изследван в допълнение на и чрез научни текстове, които не са напълно и чисто архитектурни, а се намират в граничната зона между архитектурната теория и други теоретични области на човешкото познание. В текста Ликов докосва подобна тематика в главите, свързани с психиката, морала (честността), митологията и символното начало, като в тях сякаш е спестен хибридният поглед на изнедадващата дълбочина – например от гледната точка на смисъла за орнаментата като недействено подсигуриращ у Арнхайм и на смисъла за Въображаемото виртуално у рекурсивната триадата на Лакан за Символичното, Въображаемото и Реалното, обяснена достъпно от Жижек в документирана лекция и в книга. Втората група е свързана с изследването на българския опит в областта – както на примерите от архитектурната практика у нас, които не са никак малко, така и на налични публикувани теоретични разработки по тангиращи теми с автори д-р Диамандиева, проф. Вълков, проф. Кадинов, проф. Станишев и др.

Можем да определим „Орнамент. Фасада. Архитектурна повърхност“ като една от малкото значими за архитектурната теория монографии днес. Изследователският ѝ потенциал за обезпечаването в областта на орнаменталното по отношение на 19 и 20 век е на практика необхватен и подчертано поливалентен със събраната на едно място обяснена от автора използвана литература. Така като съвременници на текста можем само да оценим подобаващо възможността да се докоснем до събрани и класифицирани

различни прочити, анализи и интерпретации, отнесени към понятието за орнамента през последните две столетия и сега, защото много често сградата, която не разбира, не ползва и фанатично не допуска орнамента – бил той интегриран или добавен, системен или морфологичен (и разговора за него под никаква форма) – страда от риска да не поражда архитектура, а единствено да произвежда строителна продукция. Аналогично често нейният автор не би бил архитект, а единствено проектант.

**Настоящата рецензия разглежда предимно хабилитационния труд „Орнамент. Фасада. Архитектурна повърхност“, 2021, изд. Студио 17,5—М с автор гл. ас. д-р арх. Йордан Ликов, тъй като въпросната монография се явява по съществува си основния по значимост и обем представен труд сред останалите депозирани за конкурса материали, изброени по-горе и коментирани единствено в светлината на тяхната нормативна достатъчност. Книгата „Морфология на модерната къща“ е основана на защитен дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“ съгласно Заповед 775/18.10.2019 г. на Ректора на УАСГ, като дисертационният труд е коментиран от научните становища и рецензии на доц. Спиридонова, проф. Гугов, чл.-кор. Ковачев, проф. Данов и доц. Нанова.*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изложените в настоящата рецензия коментари и оценки, препоръките и направените изводи, както и цялостното силно позитивно впечатление от работата на кандидата в качеството му на редовен преподавател в Архитектурния факултет, както и в ролята му на разпознаваем с проектите си български архитект, ми дават необходимото основание да предложа на състава на Научното жури, назначен за целите на конкурса, гл. ас. д-р арх. Йордан Ликов да заеме обявеното място за академичната длъжност „доцент“ в катедра „Жилищни сгради“ на АФ при УАСГ.

14.01.2022 г.

автор на рецензията:

доц. д-р арх. Панайот Савов